

Slika in pesem na poteh oznanjanja lepote

Jožef Muhovič: In vsi so očarani z mesečino (okrog pesmi), olje, lak in pršilec na papirju, 2020

■ **Milček Komelj**, dr. znanosti in pesnik, je do upokojitve leta 2011 predaval na *Oddelku za umetnostno zgodovino Filozofske fakultete* v Ljubljani. 10 let je bil predsednik *Slovenske matice*. Je redni član *Slovenske akademije znanosti in umetnosti*, redni član *Evropske akademije znanosti in umetnosti* v Salzburgu in častni občan Novega mesta. Je podpredsednik SAZU za humanistične, družboslovne in umetnostne vede. Njegova bibliografija obsega nad 1500 objav, od tega več kot 30 knjig in vrsto katalogov.

Slikar Jožef Muhovič, izrazit mislec in danes naš najvidnejši likovni teoretik (med drugim pisec monumentalnega Leksikona likovne teorije), zmore v časih sproščenosti, ki mu jo stopnjuje soočenje s poezijo, doseči tudi čisto lirične, četudi v odtenkih miselno podložene učinkе; na slikah za zbirko verzov Milana Dekleve pa je poetičnemu izhodišču smiselno prilagodil tudi akvarelno krhko mešano tehniko slikanja na papirju.

Izbrana Muhovičeva upodobitev Deklevo-ve pesmi je od vseh slik v knjigi najbolj nasičena z značilnimi slikarjevimi oblikami, a je v svoji barvni prosojnosti prav tako izrazito krhka in učinkuje kot poetičen vzorec iz slikarjevega likovnega inventarja, ki gledalca v svojih kombinacijah in povezavah usmerja k zaznavanju duhovnih stanj in ga vzgaja za dojetanje Deklevo-ve poetične lepote.

Umetnik na teh podobah s silhueto začrtanimi, a sugestivno poetičnimi liki, slikovitejšimi lisami in tonskimi prelivih vzpostavlja ubranost, ki temelji na ritmičnih, svetlobnih stopnjevanjih in stalnih slikarjevih znamenjih in simbolnih aluzijah, značilnih za umetnika, ki nam odpira duhovne prostore za doživljanje mišljenja in poezije na tanki meji med abstraktnim in aluzivnim. Njihov poetični učinek povzročajo prelivih in odtenki z barvno-svetlobnimi nadihi, usmerjeni v poetično polnost, ki je videti neizrekljiva. Redke figuralne silhete na slikah so kot pomenski usmerjevalci ali znamenja za ljudi, ki v svoji nepremakljivosti nenehno razmišljajo, za popotnike iz teme v svetlobo, ali pa so označevalci sublimne krajine z drevesi, še posebej z jasno izrisano cipreso, zasajeno v horizont lirske atmosfere. Na kateri od slik pa zaslutimo tudi nekakšne

razpraskanine, odtise ali sledi, morda kot pesnikov »spomin na korakce / ki praskljajo po opni / duše / ki taca po tišini«.

Taka Muhovičeva umetnost je izrazito duhovna. Njeno pogosto izrecno poetično znamenje so stilizirane ptice, ki poletavajo po slikarjevem in pesnikovem obnebu, ponekod pa tudi luna ali zatemnjeno sonce. Vsa ta bitja in pojavi so znanilci kozmosa, obljudenega s poganjki narave, še posebej s samotnim ali hrepenečim človekom ali človeškim parom. Njihova notranja vsebina je ob vsej lirčnosti tudi eksistencialna, filozofsko obarvana in v umetnikovem siceršnjem slikarstvu tudi eshatološka, vselej v skladu s slikarjevo zadržano osebno naravo. A ni manj skladna tudi s pesnikom, ki je s svojim nenehno dejavnim in ustvarjalno živim erosom te podobe pobudil.

Pesnika v njegovih verzih ustvarjalni jezik obiskuje kot otroka v zibki »in med njima raste zaupanje«, v takem zaupanju pa Dekleva upesnjuje človeška in kozmična stanja ter v svojih pesmih bolj kot kakršnokoli enopomensko določnost vzpostavlja njeno odsotnost, ob kateri se sprašuje, »kaj pa je človeškega v tej božanski praznini«, obkolen »z ljubeznijo / do odsotnega / kakor vernik / z bogom«.

Podoben ustvarjalni veter je Muhoviču na izbrano podobo kot pozdrav s sosednjih slik nanesel vrsto slikarjevih prepoznavnih elementov in jih instinktivno razporedil v zaokroženo ritmično celovitost kot v zgoščeno sožitje, če že ne v nemo tihožitje, ali jih razmetal, kot bi dejal pesnik, »v smiselnem / za oko prijetnem neredu«. Tematika slike je nerazvidna, a hkrati toliko aluzivna, da je videti kot srečanje skrivnostnih navzočnosti v brezprostorskem kozmičnem prostranstvu.

Dominantna lisa sredi gornjega dela slike je komaj zasluteno obličje skrivnostnega duha z nekakšnim očesom, razjedo, gnezdom ali »votlino v glavi«, iz katere, kot preberemo v knjigi, »prikličesh pesem«. Prek tega obličja je »vedno na samotnem robu« nameščena slikarjeva zelo značilna temna in v enovit lik zgoščena silhueta premišljevalca ali puščavnika, skrčeno sedečega na breztalnih tleh, z desne pa ob njej stoji obris ženske s pričesko iz sence, ki obliva silhueto negibne postave kot relief egiptovske boginje, porojene iz davninskega spomina. Pod obema je posevno zleknen obris prosojnega leščurja, elegantne afriške maske ali še poprej drevesnega lista, medtem ko je v dno slike zaplavljen še teman plamen ciprese, če ne gre le za pokončen listoiden obris. Preostali nealuzivni temno sijoči ploskovni poudarki pa so od vseh strani obstopili nežneje izrisane like, in to predvsem kot zanesljivi likovni usmerjevalci ali čuvarji, ki lebdečo celoto kompozicijsko zaobjemajo in ji intenzivirajo subtilno stopnjevana tonska razmerja. V peščeno rjavi barvi vzpostavljena »arheološka« slika tako nosi v sebi patino arhaičnih obdobij, odmaknjenost puščave

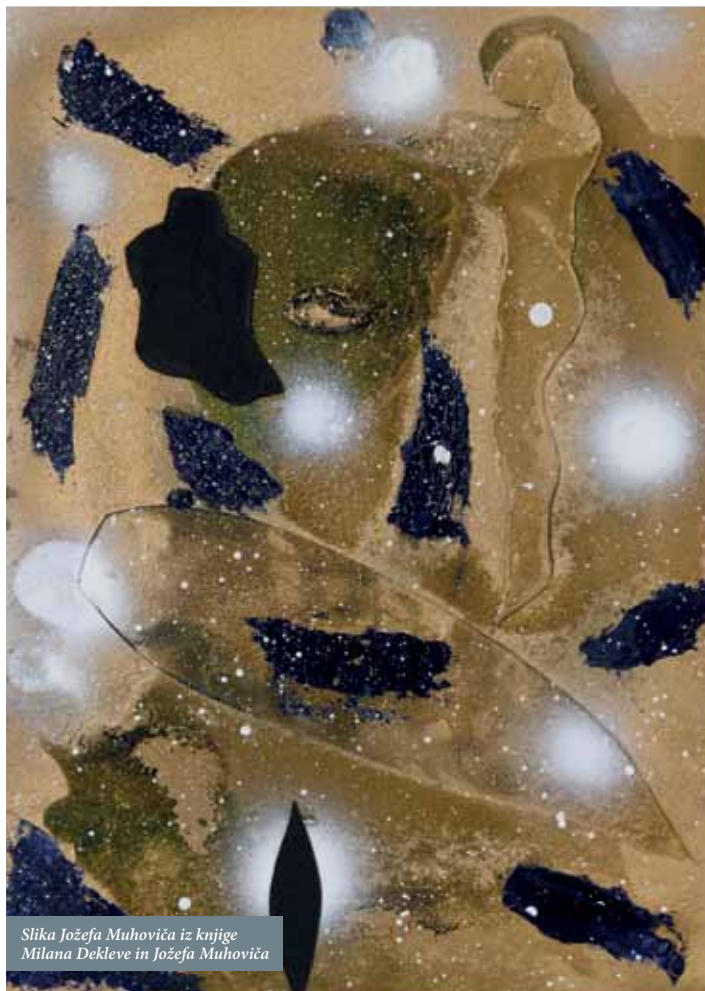
z njenimi bogovi in menihi ali morda še zamolklost večerne otožnosti, ki nas vrača k neznanim jutranjim začetkom, iz katerih se prebujajo stvarjenje sveta in se iz njegove skrivnosti rojeva poezija.

V tako ritmično stopnjevano barvno ubranost se kot v slikarjevi pravljici elipsasto prižiga še sedem belih okroglih luči, neznanih virov hladne in v mehki zabrisanih obrisov izžarevajoče svetlobe; celoto spokojne površine pregrinjajo iz njih razsute bele pike, ki rahlo naletavajo prek barv in obrisov ter nežno poživljajo sliko kot slepeče bel praznični sneg.

Toda vse to kombiniranje oblik in svetlob tudi v svojem celovitem součinkovanju zagotovo ni usmerjeno v kak določen pomenski hieroglif, ki bi ga lahko natančneje razložili z umetnikovim leksikonom ali mitološkim slovarjem, ampak je namenjeno predvsem priklicanju poetične ubranosti, lirične zamišljenosti, ki za doumevanje predpostavlja le gledalčevo poduhovljeno zazrtost in zamaknjeno prisluškovanje ritmizirani tišini.

Tako nastala celota je zemljevid občutij, vabilo k meditaciji in zbirka umetnikovih prepoznavnih likov, ki na prostranstvu njegovih drugih podob v knjigi sicer živijo največkrat bolj posamično, ker lahko v svoji sproščenosti in poetični neizrekljivosti dovolj zgovorno zaživijo že v samem soglasju z Deklevovimi besedami, ki se pesniku »same postrojijo v vrsto / razporedijo se po odsotnosti ki jo vsebujejo / od jasnine do nerazumljivosti«. Deklevovi prosti verzi brez slovničnih ločil pa so Muhovičevim slikam vdihnili tudi muzikalno intonacijo, usklajeno z umetnikovo izhodiščno likovno ubranostjo. Podobe ob pesniških izvirihi s svojim »slovarjem« neizrekljivosti gledalca vabijo k doživljanju lepote in v blagodejnost tišine kot ustvarjalni vzorec in likovna

spodbuda za čustveno dožemanje skrivnostnega sveta, ne da bi ga lahko o njem kakorkoli racionalno poučile. Zato tudi v uvodnem motu k celotni knjigi ne najdemo

Slika Jožefa Muhoviča iz knjige Milana Dekleve in Jožefa Muhoviča

kakega poučnega pesniškega pregovora ali napotka, marveč lahkotna verza lani umrlega velikega prijatelja ter zavzetega prevajalca in interpreta slovenskih pesnikov in slikarjev Tonka Maroeviča, ki nas (v prevodu Mihe Pintariča) vabita, da »nadaljujmo s čečkanjem po pesku, pisanjem po vodi / in iskanjem načina, kako to storiti za stih tiše«. Muhovičeve podobe iz naročja skupne pesnikove in slikarjeve knjige so v svoji razblinjeni krhkosti resnično take, kot bi bile vrisane v zrak ali vodo, temino ali svetlobo; tudi slika, zamolklo vrisana v puščavski pesek, nas s svojo sugestivnostjo nagovarja enako kot hermetične, vendar estetsko in simbolno k zrenju lepote usmerjene De-

klevove pesmi. Že njihovo občutenje kozmičnih in bivanjskih pojavov na različne načine, v pesniških podobah ali primerah, preveva tudi vizualna izkušnja. V Deklevovih besedah zaobjeti otrok še ne ve, da misli, tako kot svetloba na sliki še ne ve, da je umrla v barvi; pesnik v dožemanju sveta spoznava, kako je vse sivorumeno in kako je vse rumenosivo, in z besedami to tudi naslika (»stisneš tubo sive in siva plane na svet / in ga posivi / rumena priteče sama izza zavese / zavesti«). Neznani beli kraji pa zanj niso »siddrišča ali umestitve / ampak madeži občutij / lazura pod katero je skrita / globina vseh barv«, in za njegov pogled »osupljivi madež barve še ni svetloba«. V soočanju s takim doživljanjem je Muhovičeva slika v njeni konkretni obliki pobudila Deklevova poezija, zato jo lahko ta s svojimi aluzijami prav toliko pojasnjuje, kot lahko slika pojasnjuje pesem. Izbrana pesem, ki jo je Muhovič s to podobo naslikal, pa se glasi: »nepreklicno / rečeš / in potem iščeš v globini glave / globino besede // njen odmev naj bi te pripeljal k izviru / namena mlade radoživosti otroškega čudenja / pretresenosti

ker si že prehodil vso pot // kako si lahko pozabil / šumečo kri / podarjeno ljubezen / nasmeš s katerim si stopil / na prag lepote // da ji boš nepreklicno zvest.« Ker je Dekleva tudi dejaven glasbenik, so njegove pesniške besede prav tako kot z besedami slikarstva povezane tudi z jezikom glasbe. Lepota naj bi zanj ostala slutnja, »molk s katerim je odeta pesem / da lahko sanja o pojoči pesmi«; a mu lahko »zažari in postane lepota / tako kakor utripanje božjega srca« tudi nenadno zaporedje tonov. In rahločutnemu utripanju barvnih tonov, zvenenju tišine in priklicevanju minulega, še nerojenega in neznanega je posvečena tudi ezoterična lepota skrivnostne Muhovičeve slike. ◀